

Antioksidanter - mye eller nok

Ole Terland

Institutt for Biokjemi og Molekylær Biologi (IBMB),
Universitetet i Bergen

Oksidativt stress - Frie radikaler

Molekylært oksygen er ansvarlig

1. Termodynamisk skulle organiske molekyler brenne i en oksygenatmosfære
2. Molekylært oksygen kan reduseres kun med ett elektron om gangen
3. Alle kovalente bindinger i organiske molekyler har elektronpar
4. *Ikke-enzymatisk reaksjon mellom oksygen og organiske molekyler krever katalyse via ett-elektrons redoks reaksjoner (“auto-oksidasjon”)*
5. Fordi jern og kopper undergår en-elektrons redoks-reaksjoner, vil jern og kopper katalysere reaksjoner med frie radikaler

Fritt radikal

- Et atom eller molekyl som har **en orbital med ett elektron** (mot normalt et par av to elektroner med motsatt spin)
- **Sterkt reaktivt**
- oksiderende (tar opp ett elektron fra et annet atom/molekyl)
- reduserende (gir fra seg ett elektron)
- alkylerende (danner kovalent binding)

Frie radikaler - oksidativt stress

- Oksidativt stress:
  - frie radikaler mediert via oksygen-radikaler (eks. $O_2^{\cdot-}$, $\cdot OH$) får navnet oksidativt stress.
  - H_2O_2 regnes også med fordi H_2O_2 kan gi $\cdot OH$

Frie radikaler er ikke bare mediert via oksygen: De farligste er kanskje IKKE knyttet til oksygen, men til organiske molekyler som f.eks. dopamin semikinon fritt radikal

Lipidperoksidering

L = Lipidkjeden (f.eks i en biologisk membran)

1. L angripes av hydroxylradikalet, $\text{OH}\bullet$,
2. L avgir et H-atom og blir $\text{L}\bullet$. Hydroxylradikalet binder H-atomet og blir til vann.
3. $\text{L}\bullet$ reagerer med molekylært oksygen (O_2), som gir
4. $\text{LOO}\bullet$ (lipidperoksid-radikal). Dette ekstraherer et H-atom fra et nabolipid, slik at vi får
5. LOOH (opprinnelig L) og $\text{L}\bullet$ (nabolipid)
6. *Vi forstår at dette er en selvpropagerende reaksjon (trinnene 3 - 5 gjentas)*

Beskyttelse mot **frie radikaler**

- **Vitamin C (askorbinsyre) , Vitamin E (α - tokoferoler), β -caroten, flavonoider...**
- Enzym: Superoxid-dismutase (SOD), katalase, glutation-peroksidase
- Glutation
- Legemidler: carvedilol? doxazocin? amlodipine?

Antioksidant vitaminer

Vitamin C (askorbinsyre)

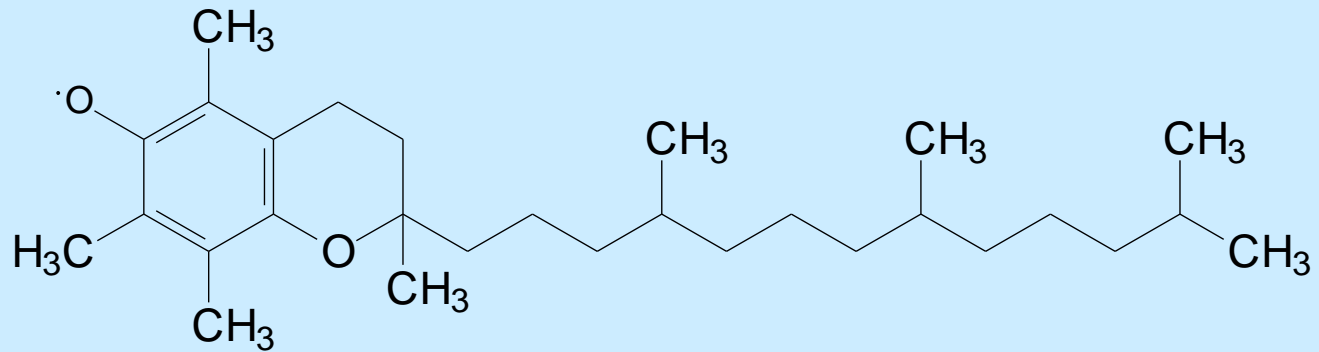
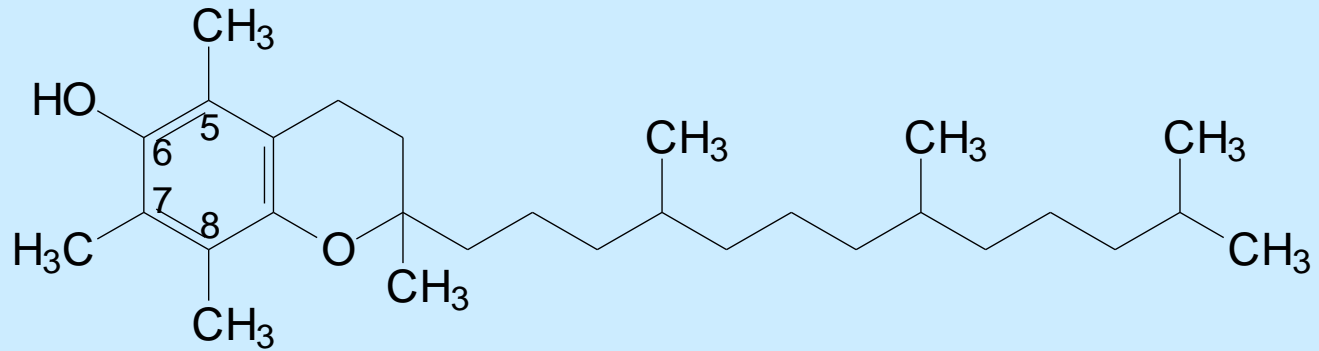
Anbefalt døgndose: 60 mg (Statens ernæringsråd, 1997). Laveste nedre grense er 10 mg/dag; under denne grensen oppstår mangelsymptomer.

Vitamin E (tokoferoler: *tocos:* fødsel, *pherein:* føre til). Åtte varianter, α -, β -, γ - og δ -tocoferol eller -tocotrienol. α -tocoferol er mest potent, γ -tocoferol er svakest (1/10 α -tocoferol).

Anbefalt døgndose: 8-10 mg. Nedre anbefalte grense er 3-4 mg/dag.

(Omtrent: 1 IE = 1 mg α -tocoferol).

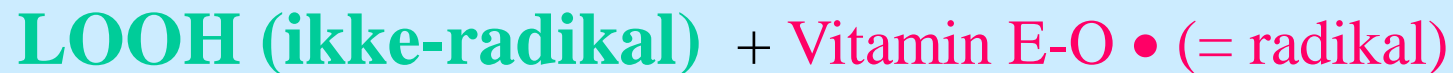
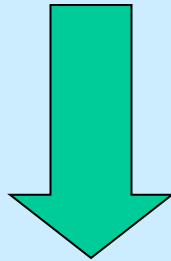
Vitamin E, fullt redusert tilstand

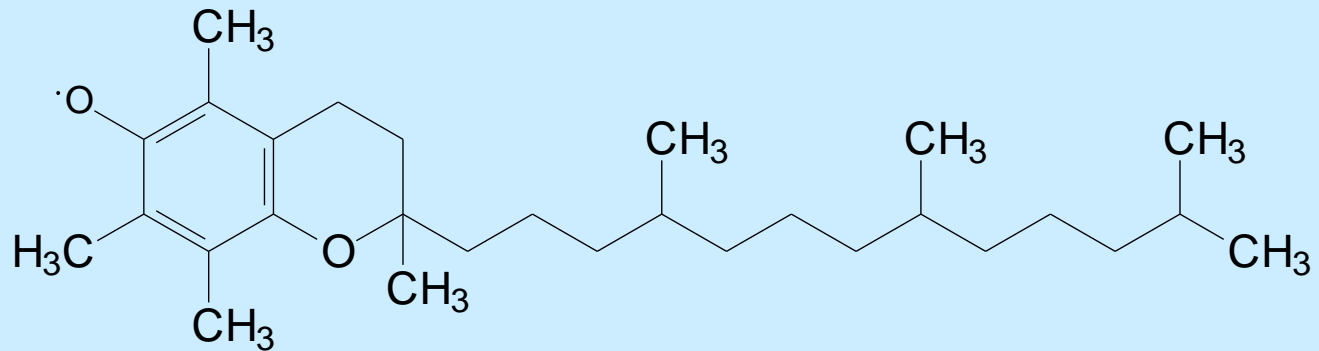
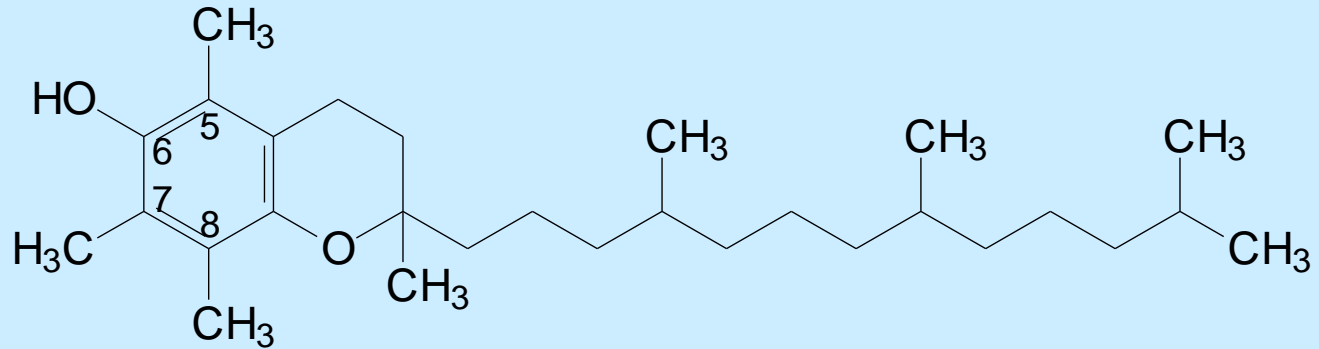
Vitamin E fritt radikal

Vitamin E stopper lipidperoksidering

Vitamin E, fullt redusert tilstand

Vitamin E fritt radikal. Elektronet er delokalisert

Vitamin C og Vitamin E samarbeider

Fritt radikal

(LOO•)

Ikke-radikal, LOOH

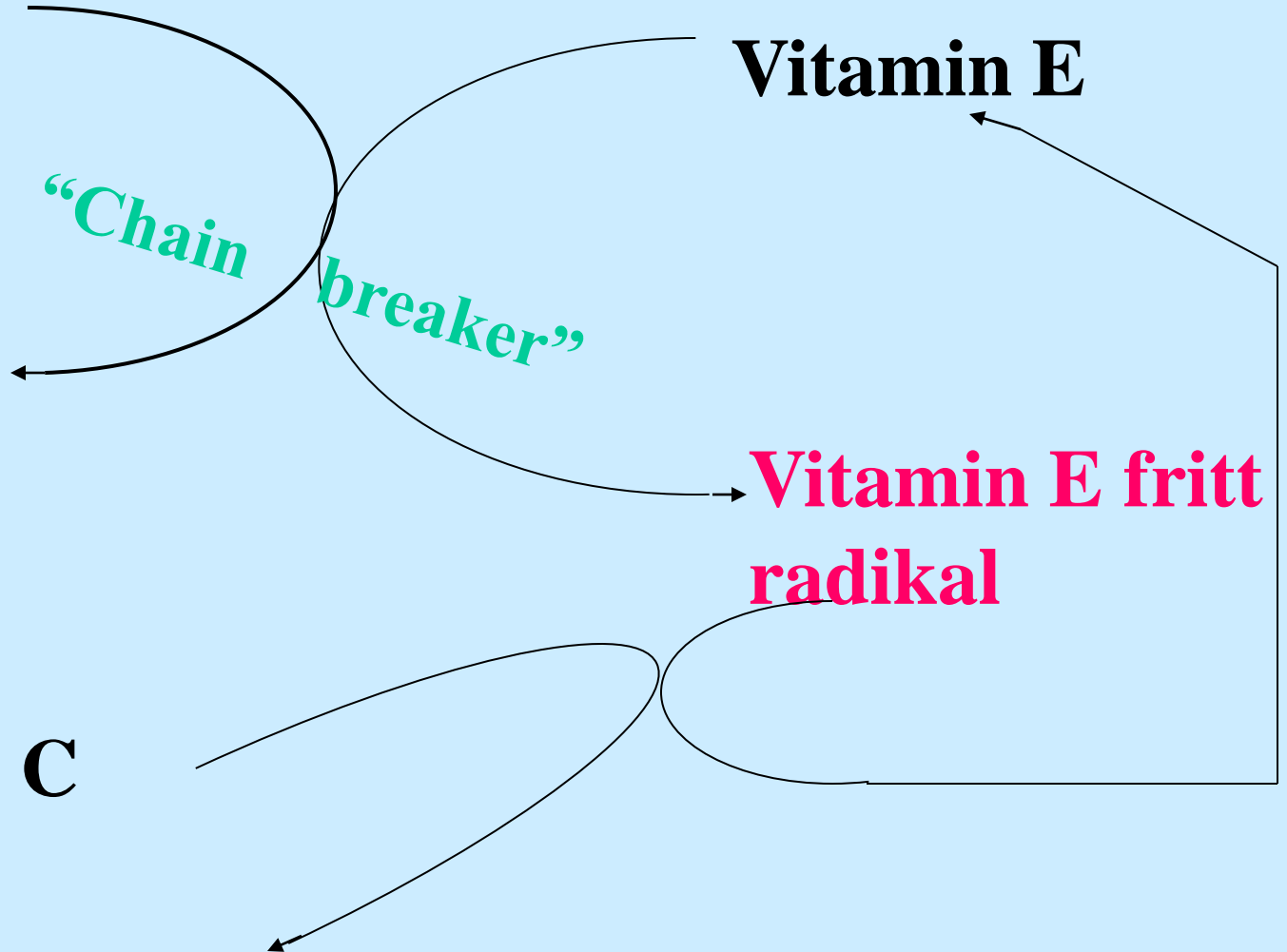
*“Chain
breaker”*

Vitamin E

**Vitamin E fritt
radikal**

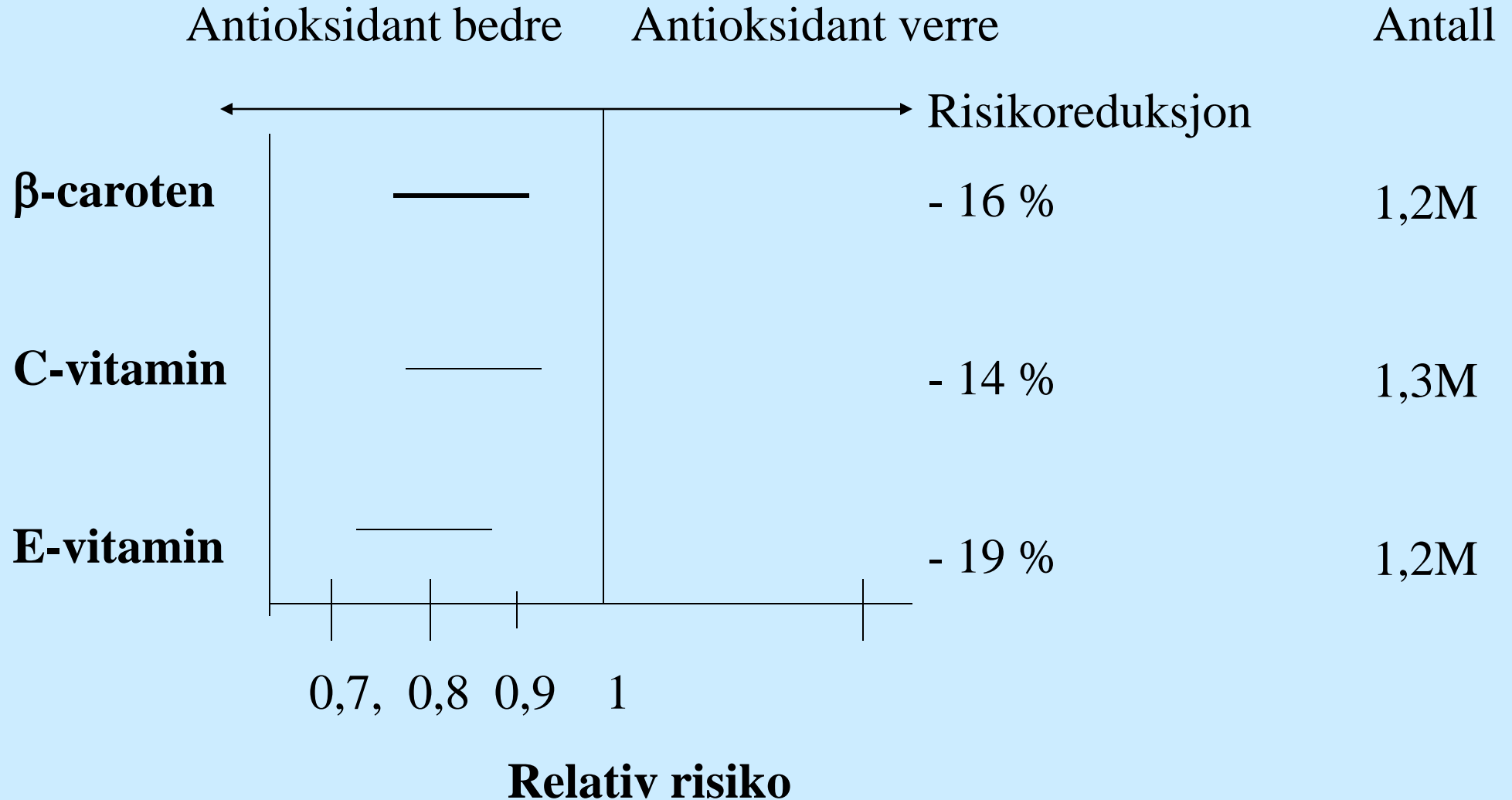
Vitamin C

Vitamin C fritt radikal

Meta-analyse av 15 kostholdsstudier publisert 1989-1997

Risiko for hjertesykdom

Vitamin E plasmakonsentrasjoner ($\mu\text{mol/L}$)

SPACE-studien: før ekstra vitamin E:	22	}
+ 800 mg vitamin E	28	
CHAOS-studien: før ekstra vitamin E:	34	}
+ 400 mg vitamin E	51	
+ 800 mg vitamin E	65	
Samer i Finland (lav forekomst av hjertesykdom)	18	
Finner i Finland (høy forekomst av hjertesykdom)	16	}
Skotter	20	
Søritalienerne (lav hjertedødelighet)	24	}
Hon Kong kinesere (lav hjertedødelighet)	24	

Høyere oksidativt stress hos hjertesyke?

Konsentrasjonen av Malondialdehyd (mål for lipidperoksidering):

Friske kontroll-personer : $0,337 \pm 0,009 \mu\text{mol/L}$

Pasienter med påvist hjertesykdom: $0,376 \pm 0,010 \mu\text{mol/L}$

Vi vet ikke om

økt lipidperoksidering (oksidativt stress) er årsaken til hjertesykdommen,

eller om hjertesykdom fører til økt oksidativt stress.

Prospektive intervensjonsstudier (placebo kontrollerte)

Kan Vitamin E forebygge hjerte-kar sykdommer?

HOPE: 9541 mennesker med høy risiko for hjertesykdom, fulgt i 4,6 år, fordelt i fire like grupper, hvorav

⇒ **Vitamin E (400 mg/dag): ingen forebyggende effekt.**

GISSI: 13 000 mennesker med hjerteinfarkt, fordelt i fire like store grupper:

⇒ **Vitamin E (300 mg/dag): ingen forebyggende effekt.**

CHAOS: 2002 mennesker med påvist koronar hjertesykdom, hvorav halvparten fikk vitamin E (800 eller 400 mg daglig)

⇒ **Vitamin E: reduserte hjertedød og antall ikke-dødelige hjerteinfarkt, men det var en svak økning i totaldødelighet, samt i dødelige hjerteinfarkt.**

Prospektive intervensjonsstudier

Kan Vitamin E forebygge hjerte/kar sykdommer?

PPP-studien (3,6 år)

Publisert 13. januar 2001 (Lancet, 2001;357:89-95)

4495 mennesker med minst en risikofaktor for å få hjerteinfarkt.
Randomisert til

⇒ **Vitamin E (300 mg daglig): Ingen effekt**

Prospektive intervensjonsstudier (placebo kontrollerte)

Kan Vitamin E forebygge hjerte-kar sykdommer?

Studie fra Finland (ABCPS):

1862 menn (50 - 69 år), tidligere hjerteinfarkt, røykere.

Randomisert til en av fire grupper, fulgt i 5,3 år:

- placebo

-vitamin E (50 mg/dag): Ingen reduksjon i nye hjerteinfarkt

- β -caroten (20 mg/dag): Klar økning i nye hjerteinfarkt

- vitamin E og β -caroten: Klar økning i nye hjerteinfarkt

Vitamin E, effekt på hjerneslag

Finsk studie, april 1985 til april 1993,

28 500 menn, alle røykere.

Randomisert til placebo, vitamin E (50 mg/dag), beta-karoten (20 mg/dag) eller både vitamin E og beta-karoten (fire like store grupper).

Resultat (publisert i oktober 2000):

Vitamin E reduserte hjerneslag med 30 %.

Vitamin E økte hjerneblødninger 2,5 ganger.

Vitamin E i fullt oksidert form (Vitamin E kinon) er en vitamin K antagonist

I flere studier er det observert økt blødning (f.eks. hjerneblødning) i samband med høyt inntak av vitamin E

Klok, (men ikke bevist) advarsel:

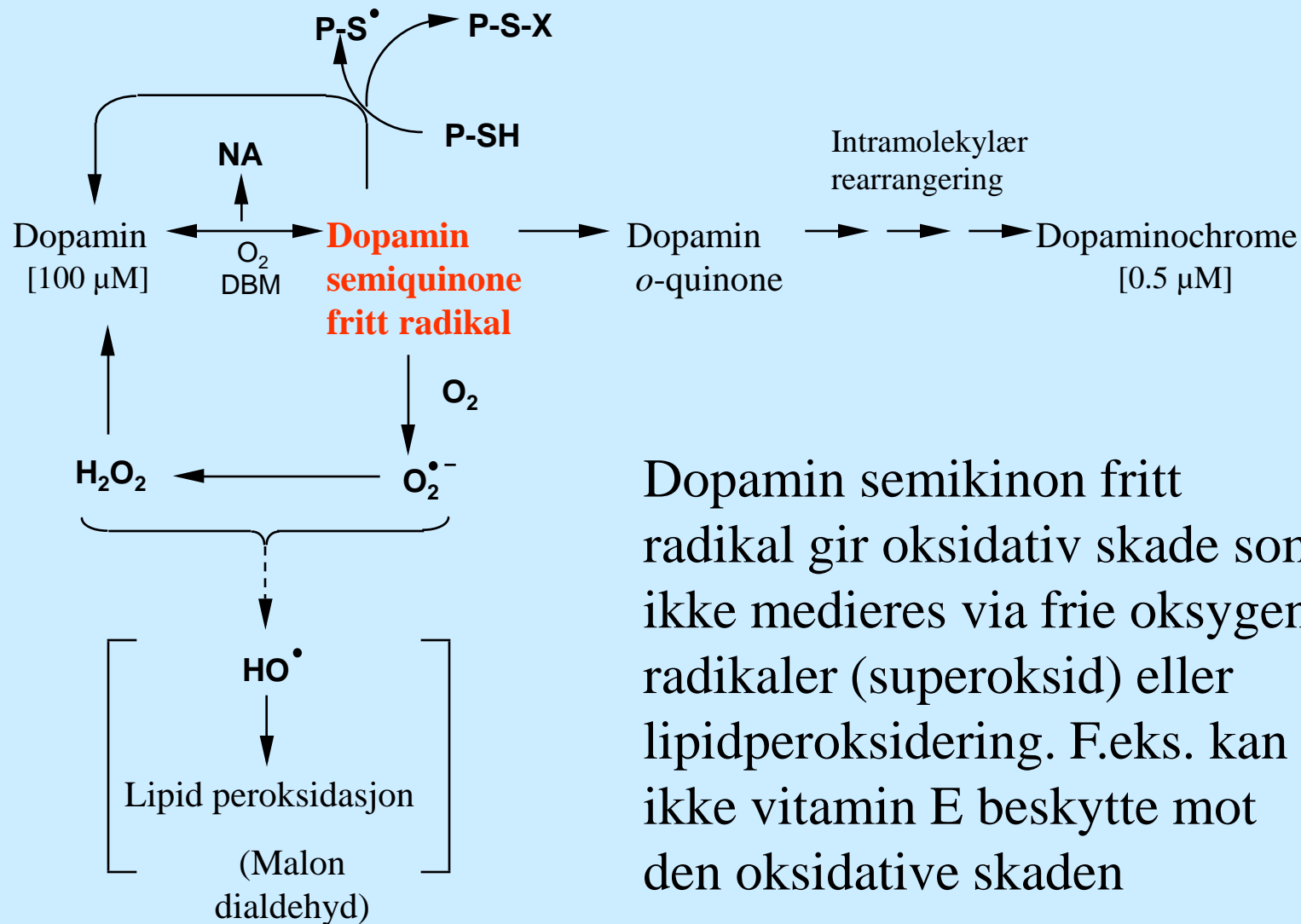
Pasienter som bruker Marevan bør ikke bruke Vitamin E i doser utover det som er anbefalt (8-10 mg pr dag), altså ikke bruke megadoser vitamin E.

Frie radikaler - oksidativt stress

- Oksidativt stress:
  - frie radikaler mediert via oksygen-radikaler (eks. $O_2^{\cdot-}$, $\cdot OH$) får navnet oksidativt stress.

Frie radikaler er ikke bare oksygen-radikaler:

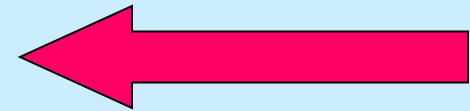
Andre, f.eks: dopamin semikinon fritt radikal, kan være minst så farlige/skadelige

Dopamin semikinon fritt radikal gir oksidativ skade som ikke medieres via frie oksygen radikaler (superoksid) eller lipidperoksidering. F.eks. kan ikke vitamin E beskytte mot den oksidative skaden

Effekt av dopamin oksidasjon på protonpumpeaktivitet i katekolamin-lagringsvesikler

<u>Betingelser</u>	<u>Protonpumpeaktivitet</u>
Kontroll	100 (arbitrær enhet)
Dopamin (DA, 0,1 mM)	60
DA + DBH*	27
DA + DBH + Vitamin C	96
DA + DBH + Vitamin E	30
DA + superoksiddismutase	58
DA + katalase	56

* DBH = dopamin beta-hydroxylase

Svært variabel absorpsjon av vitamin E

30 friske forsøkspersoner fikk 75 mg α -tocoferol (radioaktivt merket) sammen med en standardisert frokost.

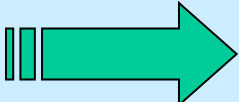
Plasmakonsentrasjonen av vitamin E ble målt etter 6, 9, 12, 27 og 51 timer

Funn:

- Maksimal plasmakonsentrasjon etter 12 timer
- *Maksimal plasmakonsentrasjon varierte mellom 0,3 og 12,4 $\mu\text{mol/L}$.*
- Biologisk tilgjengelighet varierer sterkt (faktor på 40 ganger).

Kliniske intervensjonsstudier, høy-risiko pasienter

To studier som må tillegges betydelig vekt, fordi:

HOPE Ramipril $\longrightarrow$ Klar sykdomsreduksjon

Vitamin E (400 eller 800 mg/dag) hadde ingen effekt overhodet (heller ikke negativ)

PPP ASA $\longrightarrow$ Klar sykdomsreduksjon

Vitamin E (300 mg/dag) ingen sikker effekt.

Oppsummering:

1. Kostborte antioksidanter er essensielle for sunnhet/helse

2. Suboptimale doser gir sykdom

3. Variabel absorpsjon av vitaminE

4. Megadoser Vitamin E reduserer ikke risiko for hjerteinfarkt

5. Megadoser Vitamin E reduserer risiko for hjerneinfarkt, men gir samtidig økt risiko for hjerneblødning.

6. Megadoser β -caroten gir økt risiko for hjerteinfarkt

***7. RIKTIG OG VARIERT KOSTHOLD ER
HJØRNESTEINEN***